

Raad van Advies Waddenzeehavens
7 november 2022 van 17.30 – 20.15 uur

*Verslag van de vierentwintigste vergadering
Raad van Advies Waddenzeehavens*

Verslag Raad van Advies Waddenzeehavens van 7 november 2022	1
1. Agenda, verslag en mededelingen	1
Agenda en verslag vergadering 16 mei 2022	1
Mededelingen	1
2. Werkbezoek Minister van Infrastructuur en Waterstaat	2
3. Trilaterale havensamenwerking	2
4. Dark sky in trilateraal verband	2
5. IKW-programma's	3
- Green Shipping	3
- EcoPort innovatieprogramma	4
- Programma Integrale maritieme ontwikkeling havenplaatsen	5
6. Onderzoeksprogramma Ecosysteemgericht baggeren	5
- De Boontjes	5
7. Follow-up Pact van Marrum	6
8. Uitvoeringsprogramma Agenda voor het Waddengebied	7
9. Benoemingscommissie voorzitter Raad van Advies	7
10. Planning	7
11. Sluiting	7
Deelnemers	8

Verlag Raad van Advies Waddenzeehavens van 7 november 2022

De vierentwintigste Raad van Advies vindt plaats bij Wageningen Marine Research te Den Helder

1. Agenda, verslag en mededelingen

De waarnemend voorzitter, Paul Schoute, opent de vergadering. Hij heet de aanwezigen van harte welkom en speciaal onze gasten, mevr. Sonja van der Graaf (namens Programma Naar een Rijke Waddenzee), Leo van den Burg (namens FME) en Ron Vaz Dias (namens iTanks). Daarnaast heet hij ook de aanwezige nieuwe wethouders van harte welkom. In verband daarmee wordt er een kort voorstelrondje ingelast.

Agenda en verslag vergadering 16 mei 2022

- De aanwezigen stemmen in met de in de leidraad voorgestelde agenda. Voorgesteld wordt om aan agendapunt 6 het punt “De Boontjes” toe te voegen.
- De aanwezigen stemmen in met de kernpunten van de vorige vergadering van 16 mei. Joost de Ruig merkt op n.a.v. het gestelde op pagina 4, agendapunt 7, dat ‘popelen’ niet de juiste term is maar dat RWS gezien het belang dat daarmee gemoeid is graag hierover wil meedenken en daaraan wil meedoen.

Jaarverslag Waddenzeehavens 2021

Jacoba Bolderheij ziet wel de inzet in dagdelen, maar mist een heldere financiële paragraaf in het jaarverslag. Arjen Bosch geeft aan dat dit klopt. De gemeenten zijn opdrachtgever en met hen wordt met facturen een financiële verantwoording afgelegd. Dit jaarverslag is openbaar en bevat geen financiële paragraaf.

Marco Glastra geeft aan niet zo gelukkig te zijn met de passage over “De Boontjes”. De secretaris past de passage in overleg met Marco aan.

- **Met in achtneming van deze opmerkingen stemt de Raad in met het jaarverslag van 2021.**

Mededelingen

Jacoba Bolderheij wil bij deze Tammo Bult van harte bedanken voor zijn gastheerschap en de netwerkborrel na het werkbezoek van de minister. De leden van de Raad bedanken Wageningen Marine Research voor de voortreffelijke ontvangst.

Ondermijning

Met de verschillende havens is gesproken over het onderwerp ‘ondermijning’. De contacten met de Veiligheidsdriehoek zijn inmiddels aangehaald en er is geen behoefte meer aan het sturen van een verduidelijkende brief. Harm Post geeft aan dat de contacten goed zijn, maar dat er uit die veiligheidshoek vanwege privacy overwegingen weinig terugmelding plaats vindt over de gehouden controles. Er vindt geen rapportage plaats over de door hen geconstateerde feiten en dat betreurt hij.

Cas König vult aan dat het in de Rotterdamse haven een groot issue is; daar wordt ook zeer intensief gecontroleerd. Groningen Seaports zou deze aanpak graag overnemen.

Vertegenwoordiging industrie in Omgevingsberaad

Arjen Bosch licht de mail toe, waarin hij de vraag van het Omgevingsberaad heeft beantwoord inzake de vertegenwoordiging van de NAM.

2. Werkbezoek Minister Infrastructuur en Waterstaat

Jacoba Bolderheij meldt dat het vanmiddag een geslaagd werkbezoek met Minister Harbers is geweest. Zij geeft aan dat de Minister een goede indruk heeft gekregen van de activiteiten in de Waddenzeehavens. Ook de positie van Den Helder is goed voor het voetlicht gebracht. Belangrijke onderwerpen die uitvoerig aan de orde zijn geweest waren de aanlanding van windenergie, nieuwe boortechnieken voor kabels, ecosysteemgericht baggeren, het programma Green Shipping, walstroom en de taskforce certificering.

Op de vraag van de voorzitter of iedereen van de Raad aanwezig was, antwoordt Jacoba Bolderheij dat dit niet het geval was. In de vorige Raad is afgesproken dat de focus voor de deelname zou liggen op problematiek in de kop van Noord-Holland en met name het bedrijfsleven.

Cas König merkt op geconstateerd te hebben dat er van de €150 mio gereserveerd voor walstroom niet veel zal overblijven. Dat is met name uitgegeven aan cruises en containers in de Rotterdamse haven.

3. Trilaterale samenwerking

Arjen Bosch geeft een toelichting op de totstandkoming van de trilaterale samenwerking tussen de Duitse, Deense en onze havens. In 2018 tekenden zij een letter of intent, die de basis vormt van het 'joint statement' dat op 8 september jl. in Delfzijl met de NGO's is uitgewerkt. De in Delfzijl gemaakte opmerkingen zijn verwerkt. Vraag is nu of de havens en CWN kunnen instemmen met dit statement. Ditzelfde is ook aan de redersverenigingen gevraagd. Er zijn nog meer organisaties gevraagd, maar die hebben niet aan de tekst meegeschreven.

Marco Glastra geeft aan dat CWN hiermee kan instemmen. Henk de Vries zal namens CWN bij de ondertekening aanwezig zijn.

Ook de havens kunnen hiermee instemmen.

In principe zal iedereen die aanwezig is bij de conferentie zelf dit statement ondertekenen.

Arjen Bosch vraagt nog speciale aandacht voor het invullen van de templates best practices; dit moet voor de conferentie gebeuren.

- De havens en CWN stemmen in met ondertekening van het joint statement;
- De bij de conferentie aanwezige havendirecteuren zullen in principe individueel ondertekenen;
- Namens CWN zal Henk de Vries bij de ondertekening aanwezig zijn;
- Voor de Waddenzeehavens is Harm Post aanwezig;
- De secretaris heeft geïnventariseerd wie bij welk onderdeel van de conferentie aanwezig is en geeft dit aan de organisatie door;
- De templates met best practices invullen voordat de conferentie start.

4. Dark Sky in trilateraal verband

Sonja van der Graaf introduceert zichzelf. Zij is van het Programma naar een Rijke Waddenzee bezig met Dark Sky. Zij wil daar nu ook een trilateraal vervolg aan geven en geeft een presentatie, die als bijlage bij dit verslag is gevoegd.

Het is nog steeds relatief donker in het Waddengebied, maar het is goed om gezamenlijk iets te doen om deze duisternis ook in de toekomst te behouden. Er is al veel gebeurd, sinds de Dark Sky intentieverklaring uit 2016. Zo sloten ook de NAM en Defensie aan en zij hebben hun lichtuitstraling inmiddels ook aangepast.

Medio december zullen er Webinars/workshops worden georganiseerd en er worden ook interreg projecten opgestart, zoals 'Keep it dark' en 'darker sky'.

De ondersteuning van dit Programma is geregeld via CWSS.

Tijdens de reflectie ronde wordt gevraagd of het de bedoeling van deze presentatie is dat we nu meer gaan doen dan we al in Nederland hebben afgesproken in de Intentieverklaring Dark Sky. Ook wordt gevraagd of er een tegenprestatie wordt geëist. Tot slot wordt gevraagd of het op Ameland gebruikte groene licht, in plaats van wit licht al onderzocht is.

Sonja van der Graaf merkt op dat er geen verplichting op ligt om meer te doen dan eerder afgesproken maar dat het nu vooral gaat om de intenties ook trilateraal voort te zetten.

Soms ontstaat er een *ander gebruik* van het licht, waardoor de uitstraling weer kan toenemen. Daar moeten we wel alert op blijven, maar er komt geen 'plus' op.

Tot slot merkt zij op dat er -voor zover haar bekend- nog geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar het licht op Ameland.

De vraag die thans aan de orde is, is of de leden bereid zijn om de trilaterale visie Dark Sky te onderschrijven.

Dit document kan tijdens de ministeriële conferentie ondertekend worden. Ook hier is de vraag of dit door één persoon namens de havens of individueel gebeurt.

- De havens stemmen in met ondertekening van de Dark Sky visie.
- De secretaris zal ervoor zorgdragen dat de Dark Sky visie tijdens de ministeriële conferentie namens de havens ondertekend wordt.

5. Investeringsprogramma Waddengebied

Green Shipping programma

Leo van den Burg (FME) bespreekt hier zijn notitie over de aanpassing van het Programma Green Shipping Waddenzee t.a.v. het onderdeel visserij en de Taskforce Certificering. Hij geeft aan dat eerder deze middag ook met de Minister te hebben besproken. Er moet veel gebeuren maar dat komt vooral neer op de schouders van de ondernemers. In dat gesprek heeft Leo van den Burg aangegeven dat er bij het ministerie meer menskracht/specialisten moet(en) worden vrijgemaakt en beschikbaar komen als intermediair tussen ministerie en ondernemers.

In het Programma Green Shipping Waddenzee wordt ingezet op één nieuwbouwkotter voor de visserij en één voor ombouw. Beide projecten komen niet van de grond, omdat er geen geïnteresseerde partijen zijn. Deze projecten stikken vanwege de kosten en de risico's. Discussie is nog of gekozen wordt voor waterstof of methanol. Daarom is een aanpassing van het Programma nodig. Leo gaat op zoek naar een andere initiatiefnemer voor nieuwbouw en gaat ombouw in meerdere kleinere stappen opknippen. Vraag is of de Raad dat wil ondersteunen.

Op de vraag van Harm Post of er niemand van de ondernemers bereid is te investeren in ombouw naar waterstof, wordt geantwoord dat dhr. Vrolijk zeer druk bezig is met een vergroeningsprogramma. Hij is bezig met het bouwen van een kotter op waterstof. Maar zou graag subsidie krijgen uit het Waddenfonds teneinde de risico's te kunnen spreiden. Leo van den Burg geeft aan met dhr. Vrolijk contact te zullen opnemen.

De Raad geeft aan de aanpassing in het Programma t.a.v. het onderdeel visserij te kunnen onderschrijven.

Een ander punt is dat de visserij schepen per 1 januari een forse reductie op de stikstof uitstoot moeten realiseren, anders krijgen zij geen vergunning van LNV. Zo'n keuze maak je niet voor even maar voor de komende 15 à 20 jaar!

Dit is voor veel ondernemers de aanleiding om toch te kiezen voor zekerheid en te investeren in schonere dieselmotoren die niet aan de nu geldende norm voldoen (fossiel en niet emissieloos). Daardoor wordt de energietransitie geblokkeerd. De ondernemers moeten wel in staat worden gesteld om pilots te doen, ook al kunnen ze in dat geval niet voldoen aan de vergunning. Die beslissing ligt echter bij LNV en Minister Harbers gaf al aan dat LNV weinig mogelijkheden voor uitzonderingen ziet.

Leo van den Burg geeft aan dat alleen al de dossieropbouw voor certificering € 100.000, - kost! Dat kunnen de kleinere ondernemers, waar het bij de Waddenvloot doorgaans om gaat, niet opbrengen. En dat wringt ook vanwege het capaciteitsprobleem bij het ministerie en de beschikbaarheid van ondersteuning van de initiatiefnemers. Daarom verkennen we nu de mogelijkheden om de (interdepartementale) Taskforce Certificering in te stellen, maar de vraag is hoe dit te financieren. De leden onderschrijven het belang van zo'n taskforce, maar zijn van oordeel dat dit een taak is voor de overheid. Het zou goed zijn dit onderdeel te laten zijn van de Agenda voor het Waddengebied en daar de discussie over dit onderwerp te voeren.

Harm Post wijst op de aanbesteding van de concessies voor de veerdiensten, dit is een belangrijk moment voor de energietransitie van de Waddenvloot. Hij is teleurgesteld over de laatste concessie voor een baggercontract, want de baggeraar voert het vaargeulbeheer de komende jaren met een oud dieselschip uit. Dit terwijl dezelfde baggeraar graag met steun van het Waddenfonds een nieuw schip op waterstof had laten bouwen als de aanbestedingsnormen scherper waren gesteld. Dat moet ons bij de veerdiensten niet weer overkomen. Het kan zijn dat hier ook een taak voor de provincie ligt, die de aanbesteding mogelijk van het rijk overneemt. Het is op dit moment nog niet duidelijk hoe zij dat gaan oppakken. Tegelijk is RWS ook druk bezig met het opstellen van een transitie schets.

- De Raad geeft aan de aanpassing in het Programma t.a.v. het onderdeel visserij te kunnen onderschrijven.
- De Raad steunt de instelling van de Taskforce Certificering, maar vindt dat het bekostigen een taak voor de overheid is.
- De Raad ondersteunt het voorstel om vroegtijdig met scherpe aanbestedingsnormen voor het aanbesteden van veerdiensten te komen en daarin mee te denken.

Ecoport Innovatieprogramma

Ron Vaz Dias (iTanks) geeft aan dat hij inmiddels een verantwoordingsrapportage heeft ingediend van het project Innovatiemotor, hetgeen ook reeds is goedgekeurd door het Investeringskader Waddengebied (IKW). Drie van de vier ingediende innovatietrajecten zijn afgerond. Alleen het project geluidsreductie in Den Helder moet nog worden uitgewerkt. Verder heeft er in Rotterdam een demonstratie plaatsgevonden met een SurfCleaner, ondersteunt door Rijkswaterstaat. Afgesproken is om een dergelijke demonstratie ook in Amsterdam te gaan houden.

iTanks is nu bezig om een programma gehonoreerd te krijgen door het IKW. Dan moeten er minimaal twee waddenfondsprojecten worden ingediend (koploperprojecten).

- Het project 'Van zout naar zoet' is bijna gereed. Voorgesteld wordt om een 'pilotplant' te bouwen om deze energie neutrale techniek in de praktijk toe te gaan passen. Dit project loopt ook mee met het Innovatieprogramma, waarbij we tot zo'n 10 projecten willen komen.

- Het project SOCCS (een boortechiek om op grote diepte en lengte kabels en leidingen aan te leggen) heeft de Minister getriggerd. Voorgesteld wordt om dit project te laten financieren door het Waddenfonds. Er zal een testlocatie worden opgebouwd op een plek op het vaste land.

Op 15 november is een afspraak gepland met het Waddenfonds over de financiering.

Ten aanzien van het project 'Van zout naar zoet' heeft Marco Glastra het volgende aandachtspunt. Het omzetten van zout water naar meer bruikbaar proceswater is industrieel gezien ook nuttig en vanuit de natuur wordt dit zeer gewenst, dus dat is geen probleem. Maar in het voorstel wordt ook gesproken over het beperken van de zouttong achter de zeesluizen. Deze zouttong is ecologisch van groot belang voor trekvisen zoals stekelbaars. Verder vraagt hij zich af hoe zich dit verhoudt tot de landbouw, want daar doen de Waterschappen natuurlijk al prima werk.

Ron geeft aan deze punten in het voorstel mee te nemen.

- De Raad ondersteunt het voorstel om 'SOCCS' en 'van zout naar zoet' met verwerking van de gemaakte kanttekeningen in te dienen bij het EcoPort innovatie programma.

Programma Integrale maritieme ontwikkeling havenplaatsen

In onze laatstgehouden vergadering heeft Nynke Talsma verzocht om koploperprojecten aan te reiken in het kader van dit programma. Daar is goed gevolg aan gegeven en er is nu een lijst van zes koploperprojecten. Dat zijn:

1. Walstroom Zeevaart Den Helder
2. Blue Port Center Den Helder
3. Exploitiemaatschappij Havencomplex Lauwersoog bv
4. Oogetijde Lauwersoog
5. Herinrichting Waddenpromenade ihkv Verbetering kwaliteitsbeleving eilandtoerist en
6. Seasaw.

Overigens heeft Nynke Talsma een andere werkring gekregen en wordt een opvolger gezocht. Dat heeft helaas tot enige vertraging geleid.

- De Raad stemt in met bovengenoemde zes koploperprojecten.

6. Onderzoeksprogramma Ecosysteemgericht baggeren

Tammo Bult geeft een toelichting op het Onderzoeksprogramma Ecosysteemgericht baggeren van de WUR en Deltares. Wezenlijk voor het Waddengebied is het getij waardoor voortdurend meer sediment en ook slib wordt afgezet. Daardoor wordt er steeds meer gebaggerd in de Waddenzee en dat moet ecologisch verantwoord gebeuren. Er zijn inmiddels een tweetal bijeenkomsten geweest en komende donderdag (10-11) wordt dit voorstel in het OBW besproken.

Joost de Ruig geeft aan dat het onderzoeksprogramma wel erg academisch is opgezet. Zijn medewerkers hebben meegedacht, maar hun opmerkingen zijn nog onvoldoende in dit voorstel verwerkt. Er is al veel bekend en hij vraagt zich dan ook af wat dit onderzoek daar nog aan kan toevoegen. Daarnaast wordt er ook veel fundamenteel onderzoek op dit terrein opgezet, waardoor er mogelijk dubbel onderzoek plaats vindt.

Arjen Bosch geeft aan dat de Raad zich heeft gecommitteerd aan de opdracht om de impact van baggeren op de natuur te verminderen. In dit kader zal ook gekeken worden hoe het vaargeulonderhoud en het baggeren van havens een bijdrage kan leveren aan natuurherstel. Er zijn geen antwoorden op de vraag welke maatregelen nodig zijn om de impact op de natuur te verminderen. Dat blijkt ook uit de evaluatie van 'De Boontjes'. Bij de vraag welke maatregelen de effecten mitigeren luidt het antwoord dat daar nader

onderzoek voor nodig is. Tammo Bult zegt dat hij met dit kennisprogramma hier juist op wil inspelen en graag met Joost in gesprek gaat om het programma praktischer te maken.

Op de vraag van de voorzitter naar de vervolgstappen, antwoordt Joost de Ruig dat het hem verstandig lijkt dat de mensen van Rijkswaterstaat en de mensen van Tammo Bult bij elkaar gaan zitten om hierover nader van gedachten te wisselen en wellicht tot oplossingen te komen. Voor dat overleg moeten dan wel de goede vragen worden geformuleerd, ook gezien vanuit het standpunt van de Natuurorganisaties. Bedoeling van zo'n gesprek is om een gezamenlijke zoektocht te verrichten tussen Rijkswaterstaat-havens en natuur, gericht op de praktijk aan de hand van concrete vragen.

- Tammo Bult en Joost de Ruig gaan in gesprek om het programma Ecosysteemgericht baggeren praktischer toepasbaar te maken.
- Afhankelijk van dit resultaat zullen anderen (havens, natuur) aanschuiven.

De Boontjes

De leden merken op dat er de afgelopen zes maanden wel een verharding in standpunten is opgetreden. Men is bij de evaluatie van De Boontjes steeds meer tegenover elkaar komen te staan. Paul Schoute vraagt of hij even uit zijn rol als voorzitter mag stappen en Harm Post het wil overnemen. Hij geeft aan dat er voor Harlingen grote belangen op het spel staan en dat er ook heel veel op het bordje van gemeenten terecht is gekomen. Het gaat om ecologie en economie maar hij mist de factor veiligheid (nautiek) van bv de pleziervaart. Hij voelt dat het nautische en economische belang wordt miskent. Paul Pot merkt op dat de bereikbaarheid van de Boontjes van groot belang is voor veel meer binnenvaart havens, dan alleen Harlingen. Marco Glastra geeft aan dat de achteruitgang van de natuur ook veel emoties bij de natuurbescherming los maakt. Ook het ontbreken van een overkoepelend beleidskader helpt niet.

Na een goede uitwisseling van gezichtspunten, concludeert Harm Post dat het niet erg is als men stevig op elkaar reageert, maar er moet wel geprobeerd worden opbouwend bezig te zijn en te blijven om de problemen op te lossen. Gestreefd moet worden naar het aan de voorkant bereiken van overeenstemming met alle betrokkenen over de vragen en de aanpak, ook als dit onwelgevallig is. Dat is in het geval van de evaluatie van de Boontjes onvoldoende gebeurd. Een programma Ecosysteemgericht baggeren kan zo'n functie goed vervullen.

7. Follow-up Pact van Marrum

Arjen Bosch geeft aan dat er een werkgroepje is ingesteld, dat bestaat uit: Tom Rustebiel, Lenze Hofstee, Bart van der Kolk en Arjen Bosch. Dit werkgroepje heeft haar werkzaamheden nog niet afgerond maar wel een viertal prioriteiten vastgesteld voor de voorgestelde acties. Dat zijn:

- Baggeren
- Onderwater natuur bevorderen
- Beheerplan Natura 2000 en
- Voorbereiden convenant.

Harm Post mist in dit rijtje nog een tweetal onderwerpen, namelijk Green Shipping en Donkerte. Arjen Bosch geeft aan dat deze onderwerpen al lopen, en daarom niet in de prioritering terugkomen. Marco Glastra geeft aan dat er nog wel 50 punten zijn die in de evaluatie meegenomen kunnen worden, maar dat gepoogd is om dit terug te brengen tot ongeveer 20 punten.

Het lijkt hem goed om in het Pact van Marrum 2.0 veel meer een onderlinge resultaatverplichting aan te gaan in plaats van al die inspanningsverplichtingen. Z.i. moet

er meer gemonitord worden en dan ook afspreken dat je je daaraan houdt. Het onderzoek 'baggeren' past daar goed in. Gelet op deze discussie er behoefte aan meer sturing.

- [Marco Glastra en Harm Post nemen op zich om de werkgroep meer sturing te geven.](#)

8. Uitvoeringsprogramma Agenda voor het Waddengebied

Arjen Bosch geeft een update van de Agenda. Op de Toogdag was er op een groot aantal delen overeenstemming maar op een drietal punten is dat niet gelukt. Dat waren:

- onvoldoende zicht op financiering;
- natuurinitiatieven onvoldoende uitgewerkt
- organisatie van de uitvoering niet genoeg geborgd.

Er wordt hard gewerkt aan deze onderwerpen, waarbij het Beleidskader Natuur de meeste discussie oproept.

De belangrijkste discussiepunten van het Uitvoeringsprogramma zullen nu in het BOW van 8 december 2022 worden besproken en op 20 februari 2023 worden vastgesteld (data staan niet goed de leidraad).

9. Benoemingscommissie voorzitter Raad van Advies

Omdat de vorige voorzitter, Anne-Wil Lucas, een andere functie heeft aanvaard, is het voorzitterschap weer vacant. De leden hebben ermee ingestemd om dezelfde procedure en hetzelfde profiel te volgen als bij de vorige benoeming.

Aan de hand van dit profiel heeft de benoemingscommissie, die bestaat uit Paul Schoute en Harm Post, een rangorde vastgesteld. De eerste kandidaat wordt besproken. De leden geven enkele aandachtspunten mee.

- [Benoemingscommissie voert gesprek met de als eerste geselecteerde kandidaat voorzitter.](#)

10. Planning

- Omgevingsberaad:	10 en 23 november
- Trilaterale Regeringsconferentie Waddenzee:	28 nov – 1 december
=> Trilaterale havenconferentie:	28 november
- Bestuurlijk Overleg Waddengebied:	8 december en 25 februari 2023
- Toogdag in Den Helder	juni 2023
- Volgende Raad van Advies Waddenzeehavens:	mei 2023
Gastheer: Harm Post, directeur haven Lauwersoog	

11. Sluiting

Om 20.15 uur sluit de voorzitter de vergadering.

Deelnemers

Paul Schoute	wnd. Voorzitter, wethouder gemeente Harlingen
Arjen Bosch	secretaris Raad van Advies Waddenzeehavens
Jacoba Bolderheij	directeur Port of Den Helder
Harm Post	directeur haven Lauwersoog
Paul Pot	directeur Port of Harlingen
Cas König	CEO Groningen Seaports
Marco Glastra	directeur Groninger Landschap
Robert Leever	wethouder gemeente Hollands Kroon
Chris de Koning	wethouder gemeente Den Helder
Paul Rinsma	bestuurslid Harlingen Seaport Business Association (plv. van Sander Alberda)
Joost de Ruig	HID RWS Noord-Nederland
Tammo Bult	directeur Wageningen Marine Research
Ingrid de Vries	notulen en managementondersteuning

Voorts aanwezig:

Bij agendapunt 4:

Sonja van der Graaf

Programma naar een Rijke Waddenzee (Dark sky)

Bij agendapunt 5:

Leo van der Burg

FME (Green Shipping)

Bij agendapunt 5:

Ron Vaz Dias

iTanks (EcoPort Innovatieprogramma)
